

LIBRIS

We know
books

Niccolò Machiavelli

Principele

Ediția a VIII-a

Traducere, ediție îngrijită,
studiu introductiv și cronologie de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX

Concepția grafică a colecției: Mădălina Pricop
Imagine coperta I: Hans Lieftrinck, *Carol al V-lea al Franței*

Lector: Ilie Barangă

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MACHIAVELLI, NICCOLÒ

Principele / Niccolò Machiavelli ; trad., stud. introd.,
cronologie și îngrijire a ed. de Lucian Pricop, ed. a VIII-a –
București : Cartex, 2026

ISBN 978-630-6651-86-3

I. Pricop, Lucian (ed. șt.)

821.131.1-94=135.1

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel/fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- O.P. 4, C.P. 184, București

Cuprins

*Principele. Între tehnica guvernării, știința supraviețuirii
și realpolitik (studiu introductiv de Lucian Pricop) / 7*
Cronologie / 21
Notă asupra ediției / 25

Principele / 27

- Dedica / 29
- I. De câte feluri sunt principatele și în ce fel se dobândesc / 31
- II. Despre principatele ereditare / 32
- III. Despre principatele mixte / 33
- IV. De ce regatul lui Darius, care a fost ocupat de Alexandru,
nu s-a răsculat, după moartea acestuia,
împotriva urmașilor lui / 43
- V. Cum trebuie guvernate cetățile sau principatele care, înainte de
a fi cucerite, se conduceau după propriile lor legi / 47
- VI. Despre principatele noi pe care le dobândești cu propriile arme
și calități / 49
- VII. Despre principatele noi care se cuceresc prin armele
și prin intermediul altuia / 54
- VIII. Despre cei care au dobândit principatul
prin fapte nelegiuite / 63
- IX. Despre principatul civil / 68
- X. În ce fel trebuie măsurate forțele unui principat / 73
- XI. Despre principatele ecleziastice / 76
- XII. De câte feluri sunt armatele și despre soldații mercenari / 80
- XIII. Despre soldații auxiliari, amestecați și proprii / 86
- XIV. Ce trebuie să facă un principe
privitor la pregătirea războiului / 91
- XV. Despre acele lucruri pentru care oamenii și, mai ales,
principii sunt lăudați sau dojeniți / 94
- XVI. Despre dărnicie și cumpătare în cheltuieli / 96

- XVII. Despre neîndurare și milă și dacă este mai bine
să fii iubit decât temut sau, mai curând,
să fii temut decât iubit / 99
- XVIII. Cum trebuie să-și țină cuvântul principii / 105
- XIX. Cum putem să ne ferim de dispreț și ură / 106
- XX. Dacă fortărețele și multe alte lucruri pe care principii le fac
în fiecare zi sunt sau nu sunt folositoare / 117
- XXI. Cum trebuie să se poarte un principe
pentru a se bucura de stimă / 122
- XXII. Despre secretarii pe care principii îi au pe lângă ei / 127
- XXIII. Cum trebuie să scapi de lingușitori / 129
- XXIV. De ce principii Italiei și-au pierdut statele / 132
- XXV. Cât de mult poate înrăuri soarta lucrurile omenești și
în ce fel îi poți rezista / 134
- XXVI. Îndemn spre a cuceri Italia și a o elibera din mâinile
barbarilor / 138

Principele

Între tehnica guvernării,
știința supraviețuirii și *realpolitik*

Un comentariu asupra cauzelor și efectelor culturale ale textului lui Niccolò Machiavelli, *Il Principe (Principele)*, poate fi o veritabilă istorie a mișcării ideilor pe parcursul a mai bine de cinci veacuri, cartea fiind concepută în 1513 și publicată în 1531; poate fi, în egală măsură, o istorie a rezonanțelor politice ale unuia dintre cele mai citate texte. Cu toate acestea, *Principele* este și o lucrare de reflecție care reclamă competențe filosofice și filologice, atunci când se transformă dintr-o listă scurtă a principiilor de relaționare între guvernanți și guvernați într-o știință neriguroasă a conducerii.

De altfel, cu *Principele* s-au petrecut mutații dintre cele mai surprinzătoare, de la perspectiva indirect democratică – rousseauistă („Prefăcându-se că dă lecții regilor, a dat o mare lecție popoarelor. *Principele* lui Machiavelli este cartea republicanilor“¹) până la cea contemporană, ca manifest anti-totalitar (politica este liantul „unei comunități de oameni, întemeiate pe dreptate și binele comun“²).

Pe de altă parte, pentru Herder, *Principele* nu e un îndreptar pentru dezumanizarea politicului ci o poză cât se poate de neutră a Italiei secolului al XV-lea și a începutului secolului al XVI-lea, o poză prelucrată de un patriot cu oarece vederi xenofobe – am spune astăzi –, reclamând un asediu al alianței oculte între dușmanii străini și vânduții interni.

¹ J.J. Rousseau, *Despre contractul social*, traducere și prefață de Lucian Pricop, Editura Cartex, București, 2016, p. 92.

² Maurizio Viroli, „Machiavelli and the Republican Idea of Politics“, în Gisela Bok, Quentin Skinner și Maurizio Viroli (ed.), *Machiavelli and Republicanism*, Cambridge University Press, Cambridge, 1990, p. 144. (i.n.)

Dedica

Nicolaus Maclavellus ad Magnificum Laurentium Medicem
[Niccolò Machiavelli către Lorenzo de' Medici Magnificul]¹

Cei care vor să câștige bunăvoința unui Principe obișnuiesc, de cele mai multe ori, să îi ofere lucrurile care sunt pentru acesta prețioase sau care îl bucură cel mai mult: astfel, adesea, vedem că li se aduc în dar cai și arme, postavuri din fir de aur, giuvaeruri și alte asemenea podoabe de preț. Dorind așadar să mă înfățișez înaintea Înălțimii Voastre cu o dovadă a plecăciunii mele sincere, nu am aflat între toate elementele mele vreunul care să-mi fie mai de preț sau pe care să-l consider mai meritoriu decât acea cunoaștere a faptelor oamenilor mari pe care am obținut-o printr-o experiență îndelungată de viață modernă și printr-o învățătură pe care am obținut-o din cele vechi; și, pentru că aceste lucruri le-am observat și le-am cercetat cu multă sârguință, le-am adunat într-o cărticică pe care o trimit Înălțimii Voastre.

Și, deși socotesc această operă nedemnă de a vă fi înfățișată, sunt totuși încredințat că în bunătatea Voastră o veți primi, gândindu-vă că nu vi s-ar putea aduce în dar nimic mai prețios decât puțința de a înțelege într-un timp foarte scurt tot ceea ce eu nu am reușit să cunosc și nu am putut pricepe decât în mulți ani și cu nenumărate osteneți și primejdii pe care le-am întâmpinat. Nu am împodobit această operă și nici nu am umplut-o cu fraze sau vorbe răsunătoare și meșteșugite sau vreun alt

¹ Scrisoarea dedicatorie este adresată lui Lorenzo, fiul lui Piero de' Medici și nepotul lui Lorenzo Magnificul; născut în 1492, a dobândit conducerea Florenței la 1513 și a murit câțiva ani mai târziu, în 1519, urmând în scurtă vreme guvernarea directivă a lui Leon al X-lea, unchiul său. Aceste cuvinte corespund dorinței lui Machiavelli de a redobândi o funcție în viața publică după retragerea sa în 1512, în urma dizgrației care îl lovise.

ornament sau vreo altă frumusețe exterioară prin care mulți obișnuiesc să zugrăvească și să-și împodobească ideile; deoa-rece am voit ca, dacă vreun lucru îi va aduce vreun fel de cîn-stire, acesta să fie numai noutatea conținutului și însemnătatea temei mele. De asemenea, nu vreau să fie socotit drept îngâm-fare faptul ca un om de stare joasă și umilă îndrăznește să dis-cute, să indice reguli și să-i călăuzească pe principii în guver-narea lor; căci, după cum cei care fac schița unor locuri se așa-ză jos în câmpie spre a putea privi cu atenție munții și ținuturile înalte, iar pentru a vedea văile se urcă pe culmi înalte, în vârful munților, tot astfel, pentru a cunoaște bine firea popoarelor tre-buie să fii tu însuși principe, iar spre a o cunoaște bine pe aceea a principilor trebuie să fii om din popor.

Primiți, așadar, Înălțimea Voastră, acest mic dar cu ace-leași sentimente cu care eu vi-l trimit; căci, dacă îl veți studia cu atenție, veți recunoaște în el o dorință, vrerea mea cea mai fierbinte, aceea ca Domnia Voastră să atingeți măreția pe care soarta și însușirile Voastre vi le făgăduiesc. Iar, dacă Înălțimea Voastră își va întoarce uneori privirea din vârful înălțimii sale spre aceste locuri joase, va afla cât de nedrept îndur o mare și neîncetată vitregie a sorții.

CAPITOLUL I

Quod sint genera principatuum et quibus modis acquirantur
[De câte feluri sunt principatele și în ce fel se dobândesc]

Toate statele, toate formele de stăpânire care au avut și au putere asupra oamenilor au fost și sunt fie republici, fie princi-pate. Acestea din urmă sunt sau principate ereditare, acelea asupra cărora familia stăpânitorului lor domnește de multă vre-me, sau principate noi. Cele de acest fel sunt sau în întregime noi, cum a fost Milanul pentru Francesco Sforza¹, sau apar ca părți anexate statului ereditar al principelui care le-a cucerit, cum este regatul Neapolelui pentru regele Spaniei. Pământurile astfel dobândite sunt obișnuite fie a trăi sub conducerea unui principe, fie a se bucura de libertate; și ele pot fi obținute sau cu armele altora, sau cu ale tale proprii, sau printr-o soartă no-rocoasă, sau prin propriile forțe².

¹ După 1447, când moare Filippo Maria Visconti, signor al Milanului, puterea este preluată de Francesco Sforza, condotier al armatelor lui.

² Am tradus astfel „virtù“, care semnifică valoarea unei personalități exprimată prin acțiunea ei. Termenul „virtù“ face obiectul mai multor interpretări: Francesco Ercole, *La politica di Machiavelli*, cap. „L'Etica di Machiavelli“, A.R.E., Roma, 1926; Gennaro Sasso, *Niccolò Machiavelli. Storia del suo pensiero politico*, Il Mulino, Bologna, 1980; Harvey Mansfield, *Machiavelli's Virtue*, University of Chicago Press, Chicago, 1996.

CAPITOLUL II

De principatibus hereditariis
[Despre principatele ereditare]

Voi lăsa la o parte expunerea referitoare la republici, deoarece m-am ocupat în altă parte pe larg de ele.¹ Mă voi referi numai la principate și voi dezvolta punctele indicate mai sus, discutând în ce fel pot fi guvernate și pot fi păstrate aceste principate. Spun așadar că, în statele ereditare și obișnuite cu familia principelui lor, greutățile întâmpinate în păstrarea puterii sunt mult mai reduse decât în principatele noi, căci este suficient să nu te îndepărtezi de felul de guvernare al strămoșilor și să nu te grăbești în rezolvarea faptelor neprevăzute; așadar, dacă un astfel de principe, adică ereditar, are numai însușirile comune, va putea să-și mențină autoritatea întotdeauna, cu excepția cazului în care ar interveni o forță cu totul neprevăzută și deosebit de mare care l-ar depozeda de autoritate; dar, chiar dacă statul i-a fost luat, el îl va redobândi imediat ce dușmanul care i-a uzurpat puterea va întâmpina o greutate cât de mică.

De pildă, noi avem în Italia pe ducele de Ferrara, care nu a putut să reziste atacurilor venețienilor în 1484 și acelora ale papei Iuliu în 1510, nu pentru că stăpâna de mult timp acest stat, ci din alte cauze. Căci un principe natural² are mai puține prilejuri de a-i nemulțumi pe supușii săi și mai puțină nevoie de a o face, astfel că este iubit mai mult; iar, dacă nu are vicii neobișnuite care să-i facă pe oameni să-l urască, este logic să se bucure de dragostea supușilor săi; de asemenea, atunci când domnești de multă vreme și neîntrerupt asupra unui stat, se șterge amintirea după cum se uită și motivele înnoirilor pe care le-ai adus; deoarece o schimbare este însoțită mereu de o schimbare care o continuă pe cea dintâi în mod firesc.

¹ Se referă la *Discorsi sopra la prima decada di Tito Livio*, cartea I.

² Sensul este aici de principe ereditar.

CAPITOLUL III

De principatibus mixtis
[Despre principatele mixte¹]

Dar greutățile se ivesc cu adevărat într-un principat nou. Întâi de toate, dacă acesta nu este în întregime nou, ci este compus din părți care s-au adăugat, putându-se numi oarecum mixt. Evenimentele care produc schimbări se nasc în primul rând dintr-o situație naturală care apare în toate principatele noi; într-adevăr oamenii își schimbă bucurios stăpânii crezând că își îmbunătățesc soarta, iar aceasta îi determină să ridice armele împotriva celui care domnește asupra lor; de fapt, care se înșală, deoarece, mai târziu, experiența le va arăta că starea lor va deveni de fapt mai rea. La rândul său, acest lucru decurge dintr-o altă cauză, și ea naturală și obișnuită, și anume că, atunci când cineva devine principe, există constrângerea de a face rău celor peste care domnește, atât prin trupele înarmate cât și prin alte nenumărate abuzuri pe care le aduce cu sine o cucerire nouă; astfel că vei avea drept dușmani pe toți cei cărora le-ai făcut rău ocupând principatul și nici nu vei putea păstra prietenia acelora care te-au ajutat să-l obții, deoarece nu-i poți răsplăti așa cum au crezut că o vei face și nici nu poți întrebuința față de ei mijloace violente deoarece le ești îndatorat; căci, oricât de puternic ar fi cineva prin armatele lui, el are totuși întotdeauna nevoie de ajutorul locuitorilor celui stat pentru a-l ocupa. Iată de ce Ludovic al XII-lea, regele Franței², a ocupat foarte repede Milanul și l-a pierdut la fel de ușor; pentru a i-l lua înapoi au fost suficiente prima oară doar forțele lui

¹ Adică, state formate prin anexarea de cuceriri recente la teritorii vechi.

² Milanul fusese cucerit în septembrie 1499 de Ludovic al XII-lea și reocupat de Ludovic Sforza, zis Il Moro (Maurul), în februarie 1500.